Roligt om Upplandssocken på 1800-talet

ELFRED KUMM

Under kalla stjärnor

Om den fruktade sexmannens spejarfärd genom socknen efter försyndelser i lönndom, om maktsugna bönder, om träta på kyrkbacke och sockenstämma, om allt som kunde hända i en upplandsk 1800-talssocken handlar denna strålande roliga och mustiga krönika.

Häft. 11.50 Inb. 15.50

LT:s FÖRLAG

Bondesocialism i Kanada

Den socialdemokratiske ledaren M. J. Coldwell i talarpose.

DE BÅDA huvudpartierna, som snarare varit mäklare mellan regionala intressen än bärare av politiska program, har, särskilt under ekonomiska kriserioder, oavlåtligt framkallat rörelser som representerat missnöjda grupper och med en ideologiskt färgad motivering begärt vittgående förändringar. Ofta har dessa rörelser nöjt sig med att som påtryckningsgrupper söka förmå huvudpartierna att uppta och genomdriva de uppställda kraven. I andra fall har de bildat nya partier, i första hand provinsiella, i andra hand unionella. Under de senaste årtiondena har en rad partier av denna typ framträtt, och ett av dem, det socialdemokratiska, kan tänkas bli framtidens dominerande parti. Men det bör omedelbart betonas att socialdemokratin i Kanada, trots anslutning till Internationalen och ett häremot svarande program, har ett annat ursprung och genomgått en annan utveckling än broderpartierna i andra länder.

De nya partierna av radikal läggning har uppstått och hittills vunnit sina största framgångar i Västern, främst i de tre prärieprovinserna Alberta, Saskatchewan och Manitoba. Det är bönder, självägande böndер, inte industriarbetare, som i första rummet understött den, även om samgående mellan jordbrukare och arbetare bitit till parollerna. Fenomenet är detsamma som gång efter annan framträtt i USA:s nordvästra stater, såsom Minnesota, Nord-Dakota och Montana. Och det förklaras väsentligen av att jordbrukarna känt sig vara förremål för "utsugning" av finans-, transport- och industriintressen i Öster. De har begärt billigare inteckningslån och starkare garantier för sin äganderätt, billigare industrivaror, billigare och bättre transportmedel, billigare malning av sin spannmål, högre och framför allt stabilare spannmålspriser. Detta jordbrukarprogram har inneburit vissa socialiseringskrav (statsägda banker, kvarnar och järnvägar, statlig lagring och prisstöttning), och det har utan svårigheter kunnat förenas med mera principiella krav på socialisering av industrin — allra helst som industrin i vederbörande områden varit av ringa betydelse. Unionellt har ett samarbete mellan den begränsade agrara socialismen och den mera allmänt inriktade, europeiskt influerade socialdemokratin rett sig naturligt, åtminstone till en viss gräns — vilken gräns är omöjligt att säga, ty man har ännu inte vunnit makten.

Med en viss rätt har här talats om en "vetesocialism". Det agrara missnöjet har i kristider varit starkast i de områden där man odlar vete, eftersom veteskörden är särskilt fluktuerande och vetepriset särskilt beroende av världsmarknaden. I veteprovinsen Saskatchewan — där kanske 80 procent av den agrara produktionen är vete och jordbruksprodukten är 85 procent av den totala varuproduktionen — har exempelvis vetepriset under de senaste årtiondena uppvisat följande svängningar (i dollar per bushel): 1914 1.48, 1917 1.05, 1921 0.76, 1926 1.08, 1932 0.35, 1940 0.53, 1945 1.16. Det är att märka att alla siffrorna gäller år med ungefär samma veteproduktion per yteenhet; skördefluktuationerna inom området har alltså inte nämnvärt påverkat priset. För tigger en av de viktigaste förklaringarna till paradoxen att Saskatchewan, de stora vetefarmernas område framför andra, i dag ensamt i Nordamerika styrs av en socialdemokratisk regering.

*

Efter första världskriget framträdde det progressistiska partiet (Progressive party) som böndernas förstaårare. Partiet var starkt influerat av de rörelser i den amerikanska Nordvästern som uppstått något tidigare: dessa rörelser bildade emellertid i regel inte egna partier, utan sökte att vid kandidatnomineringen (primärvalen) få makten inom antingen det republikanska eller det demokratiska partiets delstatliga organisation. Progressisterna uppställde en rad radikala reformkrav av ovan antydd art, men knäsatte inte någon generell och principiell socialism. Intressant är att de, liksom sina kolleger i USA, riktade en principiell kritik mot de traditionella partierna. Dessa förklarades vara organ för yrkespolitiker som i grunden alla företrädde samma kapitalistiska intressen. Man begärde att varje folkgrupp skulle representeras av personer som tillhörde den; i de stora partierna dominerade — och dominerar fortfarande — advokaterna med ofta över en tredjedel av underhusets medlemmar). Tidningarna, som i regel inte har en viss partifärg, utan tar växlande positioner vid valen, hunde också åberopa sina anspråk för att i realiteten vissa "intressen" — Österns och kapitalisternas — behärskade det offentliga livet. Liksom i USA begärdes referendum och folkinitiativ som medel att kronan partimaskinernas välde. Det gäller att få bort "mellanhänderna" — i politiken likaväl som i ekonomin.

Progressisterna gick snabbt framåt i prärieprovinserna och Ontario, och då partiet år 1921 för första gången deltog i unionsvalen blev segern sensationell: 65 av 235 platser i underhuset. Under några år var progressisterna tungan på vågen mellan de traditionella partierna. Men partiet gick snabbt tillbaka, främst av tre skäl: en stor del av dess krav realiserades — särskilt genom provinsiell lagstiftning —, den ekonomiska krisen efter kriget avvecklades, och, kanske framför allt, liberalerna upptog flera progressistiska programpunkter och intog flera av partiets ledande män i sin organisation. 1925 sjönk antalet progressister i unionsparlamentet till 24, 1926 till 13 och 1930 till 2; i prärieprovinserna bevarade partiet ännu en tid en relativt stark ställning.

Under krisen i början av 1930-talet upptogs det progressistiska arvet av ett parti med fastare program och mål på längre sikt. År 1932 bildades Cooperative Commonwealth Federation (CCF), Kanadas första socialdemokratiska parti av betydelse. Partiet kom till stånd genom sammanslutning av agrarradikaler med socialistiska arbetare och intellektuella, en sammanslutning som betingades av kristiden, men var mäktig att överleva krisen. Namnet förklarar av att man ville starkt understryka kooperationens vikt (kooperation både de som företagsform och som samarbete över huvud) och att partiet från början närmast tänktes som en federation av skilda provinsiella partier. Programmet gick ut på generell socialisering av produktionsmedlen, även av jorden; de betrycka jordbrukarna ville helre vara statsarrendatorer med säker besittningsrätt än gäldenärer hos banker och lånekassor. Det bör understrykas att spänningen vid denna tid var så stark att man i prärieprovinserna offentligt talade om en utbrytning ur unionen; i den nya staten skulle bankerna socialiseras, räntorna begränsas till ett minimum, tullarna avskaffas och allmänt moratorium för lån genomföras.

*

Kravet på allmän socialisering fränglek man inom kort. Särskilt i prärieprovinserna framhöll partiets ledare att endast socialisering av banker, transportmedel och andra allmännyttiga företag (telefon, telegraf, vatten osv.) och viss naturtillgångar såsom gruvor och vattenkraft — men ej jorden — skulle komma i fråga. Ordet socialism undvikes; i stället talas om "en ny social ordning" eller "det cooperativa samhället". Från början har marxistiska tankegångar och därmed även klasskampsideologin lyst med sin frånvaro. partiet har visat den största respekt för religionen, och dess nuvarande ledare, M. J. Coldwell, har framträtt som predikant; avståndstagandet från kommunismen är ovillkorligt; utrikespolitiskt har partiet följt den härskande linjen, bland annat i fråga om Atlantpakten, och den s. k. tredje sidan ligger är bannlyst. Av de stora arbetarorganisationerna har Canadian Congress of Labour (350.000 medlemmar) förklarat CCF vara "de kanadensiska arbetarnas politiska vapen", medan Trades and Labour Congress (450.000 medlemmar) är neutralt; att båda organisationerna fördömer kommunismen faller av sig självt.

CCF:s ojämförligt största framgång är erövringen av maktpositionen i Saskatchewan år 1944 och bevarandet av denna majoritet. En del av de åtgärder som den socialdemokratiska regeringen med parlamentets stöd har genomfört avser att trygga jordbrukarna vid kriser genom att begränsa långivarnas rätt till besittningstagande eller exekutiv auktion av jordegendom. Kooperativa organisationer bland annat för inköp av jordbruksmaskiner har fått betydande understöd. I fråga om elektrisk drift, busstransport, telefoner, försäkringar, förvärvade av ull och hudar har statsdrift satts i gång eller utökats. Staten har också startat eller övertagit en del industriföretag av mindre omfattning, en sak av begränsad betydelse redan på grund av Saskatchewans agrara struktur. Om resultaten av dessa experiment tvistar man, även om det i regel erkänns att ett bestämt omdöme knappast kan fattas efter så kort tid. Viktigt är att fastslå att CCF i Saskatchewan representerar främst de självägande och relativt välsående jordbrukarna och att partiet rent administrativt anses ha utfört ett gott arbete.

I en annan prärieprovins, Manitoba, har CCF vunnit terräng utan att närma sig majoriteten. I övrigt har partiet sin styrka bland industriarbetarna, främst i Ontario och British Columbia; i den sistnämnda provinsen har liberaler och konservativa bildat koalition vid valen och i regeringen för att hindra CCF att nå makten. Provinsvalen har ofta givit partiet större framgångar än unionsvalen; så t. ex. måste massor av väljare som vid provinsvalen i Saskatchewan år 1948 röstade med CCF, vid unionsvalen följande år ha underlåtit att rösta, och denna provins sände därför 14 liberaler och blott 5 socialdemokrater till parlamentet i Ottawa. I Quebec har partiet haft särskilt svårt att vinna mark; den katolska kyrkan har vänligen återtagit ett vid gång utfärdat förbud att rösta på CCF, men dess inflytande motverkar ej självfallet socialdemokratins utbredning.

Enligt många spådomar skulle CCF redan ha passerat kulmen. Partiet samlade vid de unionella valen 1935 och 1940 omkring 200.000 röster; 1945 gick siffrorna upp till 823.000 (15.6 procent), men år 1949 sjönk den till 782.000 (13.6 proc.). Enligt opinionsundersökningarna skulle i september 1943 inte mindre än 29 procent ha röstat för partiet, dvs. ungefär lika många som för liberalerna, men de senaste siffrorna är 14—15 procent (i prärieprovinserna omkring 30 procent). Man hävdar att den egentliga förvaringen av böndер och industriarbetare väl kunnat ge en snabb framgång, men att den i längden skall visa sig omöjlig att upprätthålla. Det är emellertid inte otänkbart att ett nytt läge kan ge CCF chanser till ett nytt genombrott, och i varje fall har partiet, både direkt och genom sitt inflytande på andra partier — påtagligt i liberalers och konservativas tävlan i reformvänlighet —, inneburit en betydande radikalisering av kanadensisk politik.

*

Social Credit-partiet har liksom progressisterna och CCF varit ett uttryck för jordbrukarnas missnöje i ett kritiskt läge. Partiet framträdde i Alberta under depressionen i början av 1930-talet; dess ledare Aberhart var präverkad av de egenartade monetära teorier som framställts av major Douglas i England och krävde bland annat räntefria lån för jordbrukarna och utdelning av 25 dollar i månaden till varje medborgare. På detta fantastiska program vann partiet år 1935 majoritet i Alberta. Vissa försök gjordes att omsätta teorierna i praktiken. Men i huvudsak har Social Credit nöjt sig med att liksom CCF förbättra jordbrukarnas läge genom kooperation och mildring av lånevillkoren. Upptäckten av stora oljefyndigheter i Alberta har gjort provinsen till ett av landets rikaste områden, och Social Credit har fortsatt att regera — utan socialiseringar och utan extrema åtgärder över huvud. Utanför Alberta har partiet inte vunnit några avsevärda framgångar.

HERBERT TINGSTÉN

(Föregående artiklar om Kanada var införda den 7/11, 11/11, 14/11, 24/11 och 27/11.)

Ni har väl inte glömt söndagstårtan?

UPP-LEVELSER *borta och hemma*

Eric Lundqvist
VILDARNA FINNS I VÄST
"den vimlar av äventyrligheter och den strålar av exotisk skönhet... Mer än en resebok — ett angeläget verk."
Rudolf Berner i Arbetaren
Illustrerad med fotografier i färg och svartvitt
22:50, inb. 29:—

J. H. Williams
ELEFANT-BILL
"det vimlar av spännande episoder. Läsare intresserade av djur och äventyr i tropisk miljö bör få glädje av boken."
Prins Wilhelm i SvD
16:50, inb. 21:50

Harry Macfie
ALASKAKUST
"en spännande och sann äventyrsbok, som helt inte gärna lägger ifrån sig innan den är slutläst."
Sten Blomberg i Arbetet
15:75, inb. 20:75

Evert Taube
MÅNGA HUNDRA GRÖNA MIL
"Den vittnar om ett rikt ungdomsliv, ett liv omstrålat av äventyrets och romantikens skimmer."
GT
Illustrerad med teckningar av författaren och fotografier
14:50, inb. 19:50

Björn von Rosen
OM DJUR OCH ANNAT
"en av de garaska få i genren, som man ideligen kommer att plocka fram för att på nytt avnjuta."
Ivar Arnö i ST
Illustrerad av författaren
13:50, inb. 18:50

Sten Selander
STRÄNDER
"Det är vandringar i linnéansk stil . . . naturvetarens sinne för exakt iakttagelse och poetens förmåga att känna och få tag i ord."
Gösta Attorps i SoD
12:50, inb. 16:50

Sten Bergman
PÅ HUNDSLÄDE GENOM KAMTCHATKA
"en bok för alla ynglingar i åldern tio till nittio år."
Sten Blomberg i Arbetet
Illustrerad med fotografier
8:50, inb. 13:—

Artur Lundkvist
NEGERLAND
"Artur Lundkvist inspirerad är en makalös skildrare, och Afrika har hans hjärta."
Claes Brunius i Expr.
12:50, inb. 17:50

BONNIERS

Snabbaste vägen till köparen går genom en annons i Dagens Nyheter.

"Av högsta internationella klass"
G. H. T.

Göran Schildt
I ODYSSEUS KÖLVATTEN
19:50, inb. 26:50

Recensenten fortsätter:
"En märklig bok som förtjänar att sättas mycket högt på önskelistan. Spännande och intressanta färder, befängt roliga situationer, en ypperlig stil."

16:e tusendet

Wahlström & Widstrand

Från gårdagens Tyskland
Dramatisk tidsskildring och säker underhållning

GALÄREN
av Bruno Werner

"Intresserar och griper, inte minst därför att man plötsligt förstår, inser så skrämmande mycket... hur även i rikt mått de ingredienser som brukar kallas 'kärlek och äventyr'."
Bo Lindblom i Arbetaren
22:50, inb. 27:50

BONNIERS

Blågula doppingar?

Medan "Konung Oidipus" spelas på Dramaten gör två unga diktare i senaste numret av 50-tal silverlitteratur ett försök att artikulera sina i och för sig sunda och normala komplex mot det som de uppfattar som det litterära 40-talet. Inom parentes sagt förefaller det dock föga lyckligt att diktare med en sådan manisk lidelse engagerar sig i en decenniuppdelning, som i första hand tar sig som en nyttig hjälpkonstruktion för litteraturhistoriker med en viss överblick.) Bo Setterlind — av mig personligen hittills mest uppskattad för en lika förtjusande som kongenial dikt om doppingar — för de s. k. unga romantikernas och den nya enkelhetens talan samt konstaterar i sin första mening, som synnerligen roligt också är ett vackert stilblomster, följande: "Sedan 1948 har svenska diktare haft att så medvetet ljust ansikte att det visar en helt ny generation romantikerna." — Som synes fäster sig Setterlind inte vid den begynnelsen att Fär Lagerkvist var påverkad av de egenartade monetära teorier som framställts av major Douglas i England och krävde bland annat räntefria lån för jordbrukarna och utdelning av 25 dollar i månaden till varje medborgare. På detta fantastiska program vann partiet år 1935 majoritet i Alberta. Vissa försök gjordes att omsätta teorierna i praktiken. Men i huvudsak har Social Credit nöjt sig med att liksom CCF förbättra jordbrukarnas läge genom kooperation och mildring av lånevillkoren. Upptäckten av stora oljefyndigheter i Alberta har gjort provinsen till ett av landets rikaste områden, och Social Credit har fortsatt att regera — utan socialiseringar och utan extrema åtgärder över huvud. Utanför Alberta har partiet inte vunnit några avsevärda framgångar.

JASÅ, Ni fick KVARSKATT...

Tycker Ni att skatten verkar för hög? Kontrollera då att den är riktigt uträknad med hjälp av Skattebetalarnas Föreknings

Hjälpbeskl för kontroll av skattesedeln

Finns i bokhandeln och Pressbyrån eller kan rekvireras direkt från Skattebetalarnas Förening Stockholm 7

Pris 25 öre Postgiro 185

Efter döden?

Läs pastor Rackstrøms trösterika

Efter Döden — Kr. 3:50

Skola vänner mötas, man och hustru, föräldrar och barn återses? Se uppl. — 6:te tusendet.

VÅRA SKYDDSÄNGLAR

"Den som har sin mor i himlen är aldrig ensam." Kr. 2.—

"Genom hans skrifter har jag blivit hjälpt i min själs förtvivlan och ångest." (FT i Aftonbladet.)

Fås portofritt genom insättning av priset på postgiro 258.40 eller mot postförskott med tillägg av porto fr.

Bokförlaget NOVA ECCLESIA.
Sveavägen 20, Bromma, Stockholm.

ERIC LINKLATER
Trolleri med gamla ben
9:e tusendet

Inb. 12:50 Inb. 17:50

"En underbar bok att läsa."
POP i AB

En NORSTEDTS bok

"Diktaren OLLE HEDBERG, realisten och människoransakaren, finner sig ha genomskådat denna världens väsende och söker sig en befrielsens väg. — Det stora allvaret gör rymden hög. Olle Hedbergs bästa prosa finns på dessa sidor."
Radiochefen, fil. dr Elof Ehnmark i Upsala Nya Tidning

32 tusendet

DÅ BLEKNAR BRUDEN

Häft. 16:50 Inb. 21:50

En NORSTEDTS bok

KICK *pulver diskar på halva tiden*

förtjänar allt fett
självverkande
självverkande

KICK pulver löser ögonblickligen allt fett. Ingen tråkig fettrand i diskhon! Snabbt löddrande i kallt som varmt, i hårt som mjukt, t.o.m. i salt vatten. Ingen torkning! Disken blir skinande blank och ren på *halva tiden* med bara *halva arbetet*. KICK pulver är fritt från soda — därför skonsamt för händerna

Pröva KICK pulver även för veckotvätt och småbarnstvätt

Gör vattnet våtare

EN COLGATE-PALMOLIVE PRODUKT

© Tingstensamlingen Publicerad med tillåtelse av Dagens Nyheter AB.